Simonyi Zoltán

ROBINZON A JÁRDASZIGETEN

Privát félmúlt Miskolcon VI.

Észak-Keleti Átjáró Egyesület 2015

Privát félmúlt Miskolcon

Utánam, srácok! Ezt a címet viseli a számos közösségi eseményt, akciót, tudományos igényű vizsgálódást, megjelenő kiadványokat, élménszámba menő bulikat egybefogó programsorozatunk, amely a korábbi „24” – egy szimbólumnak szánt számjegy alatt futott – projektünk örököse, jogutódja. Anno már a huszonnéggyel hangsúlyozni kívántuk az 1989 óta eltelt időt – mely alatt felnőttek a rendszerváltás körül született generációk – és az utolsó lehetőség sürgető voltát: most, *a 24. órában* feltétlenül fontos megörökíteni az államszocializmus, vagy akár a korábbi évtizedek hétköznapjaiból ránk maradt városképi elemeket, helybéli toposzokat, urbánus legendákat.
Rakétát vagy glóbuszt imitáló játszótéri mászókák, beton virágtartók, pingpong- és sakkasztalok, bolti neonok, különféle pihenőpadok, mozaikok és kompozíciók – művészeti értéket vagy bármiféle védettségre jogosító kivételességet aligha hordoznak, viszont befolyásolták közel fél évszázad miskolci hétköznapjait. A miskolciakét.

Nyom nélkül fognak eltűnni, ha nem használjuk ki az utolsó pillanatot. Számos egykoron közismert jellegzetesség ma már csak fotókról köszön vissza. A miskolciak többszólamú megszólításával próbálunk egy-egy hajdani utcabútor, kültéri dísz, netán filmek (mondjuk éppen az „Utánam, srácok!”), irodalmi alkotások révén a korban híressé vált tárgyak máig vezető sorsa felől tájékozódni, törekvésünk megörökíteni a letűnt idők utolsó rekvizitumait.

A „Privát félmúlt Miskolcon” családtörténet-sorozattól mindenekelőtt a porosodó fénykép-albumok feltárulását várjuk, és bízunk abban, hogy a fotók előhívják a történeteket, melyeket a rokonság egyfajta hagyományként őriz, élménszerűen mesél, sajátos családi legendáriumként konzervál. Olyan miskolciaknak kívánunk megnyilvánulási lehetőséget biztosítani, akik hajlamot éreznek félmúltjuk speciális közzétételére. Emlékezetes eseményeket vagy éppen jellemző pillanatokat, használati tárgyakat, bútorokat, s hasonlókat megörökítő felvételeket keresünk, amelyekhez a közlő hajlandó az egyéniségét, családjának mentalitását tükröző kommentárt, tetszőleges „műfajú” szöveget írni. Az ekképpen születő kvázi „képregényeken” keresztül szeretnénk közvetlen betekintést nyerni a privát félmúltakba, melyek fontos, autentikus építőkövei Miskolc történetének.

Észak-Keleti Átjáró Egyesület

atjarok@gmail.com

A sorozat eddig megjelent kötetei:
Kapusi Krisztián – **Tokár Zsolt**: Muslicák a demizsonban (2012), **Darázs Richárd**: Moszkvics a szakadékban (2013), **Balogh Attila**: Onedin család a Szinván (2014), **Árvai Sityu** – **Halász Ágnes**: Gitár a hátizsákban (2014), **Karlaki Orsolya**: Vattacukor térzenével (2015)

Szerzőnk vallja:
„Kiskoromban medve, Borostyán nyomán a DVTK labdarúgója, Lautrec után festő, Petőfivel forradalmár, Adyval, Pilinszkyvel istenkereső, Bartókkal, Cseh Tamással trubadúr, Füst Milánnal drámaíró szerettem volna lenni. Irodalom- és drámaórákat tartok a város Waldorf iskolájában, időnként felidézem, hogyan húztam, húzom ki magam és lovam Münchausen báróként a sárból.” Simonyi Zoltán pedagógus

Kiadó: Észak-Keleti Átjáró Egyesület
Kiadásért felel: Darázs Richárd
Design, tördelés: Balogh Attila

Sorozatszerkesztő: Kapusi Krisztián
Megjelent: Miskolcon, 2015-ben, 500 példányban
Web: atjarokhe.hu/24 HU ISSN 2063-XCVB

„Borzalmas hely ez a Miskolc, bizonyosan Magyarország legfertelmesebb helye, ámbár a második legnagyobb városunk. Az, hogy a színházban csak operett megy, de még a musical sem, csak az ócska régi bécsi operett, csupán tünete valaminek. Nem város – kivéve a főutcán néhány copf stílusú épület – és nem falu. Olyan jellegű közösség, aminek Magyarországon nincs múltja, gyökere, hagyománya, de jövője se. Az amerikai aranyások telepei lehettek ilyenek: ahová dolgozni, keresni jöttek, ám tudták, hogy ha sikerül is valamit találni, odébbállnak. Sehol az országban ennyi részeg, ennyi ócska kurva. És nagy, fene nagy, végtelen, Hejőcsabától Diósgyőrig, vagy még tovább. Korom, füst, smog, bánat, műveletlenség. A szállodák, vendéglők ócskák.

És az 1-es villamos sok-sok kilométeren át végigzötyög és -csörömpöl ezen a hosszúra nyúlt, szürke, vas-kohó-alkohol-örömtelenségben" – írja Karinthy Ferenc naplójában[1]. Nem épp hízelgő sorok arról a helyről, arról az időről, amibe aranyásó szüleim jóvoltából (de talán már nagyszüleim is aranyások voltak) beleszülettem.

Apám, a sármos villanyszerelő, elvitte a velem, vagy nővéremmel viselős anyámat egy bokszgálára a Népkertbe. A történet szempontjából mindegy, kivel is volt terhes, kevesebb, mint egy év van közöttünk, folytonfolyvást versengtünk saját privát életünkért. Dúlt a sportélet a hetvenes években. A Népkert gesztenyefái felöltötték őszi színeiket, a gesztenyék már megértek, lehetett gyűjteni, ahogy mi is tettük

1 Karinthy Ferenc 1965 és 75 között dolgozott dramaturgként Miskolcon. Az idézet 1968 január 23-ról való. Karinthy Ferenc: Napló 1., Budapest, Littoria Könyvkiadó, 1993. 155. oldal.

sokszor, szép aranyló idő lehetett, sokan kilátogattak, így képzelem. Anyám nem szerette a bokszot, de szerette apámat, így nem mondott nemet. Apám számára – mint prolikölyöknek, mivel gyakran kellett megvédenie magát – a nyers erő, a szemtől szembeni férfias küzdelem lett az egyetlen útja az önérvényesítésnek és önismeretnek. Igazi miskolci, maga is bokszolt kamaszkorában, biztosan jól érezte magát, ahogy a tömeg örömittas morajának kíséretében az egy fejjel nagyobb kölyök véresre püföli – lányarcú (anyám szava) – ellenfelét. Anyám terhessége alatt egyetlen egyszer hányt. Akkor, ott a ring előtt. Szüleim Miskolcától folyton felkavarodik a gyomrom azóta is, de sosem tudtam becsukni a szemem, hogy ne lássam, hol élek.

Miskolc szigetek sokaságából áll, az Onedin család hatására, vagy jóval korábban jött ez a felismerés. A Hősök terét egykor vigyázó vastag bokájú leány[2] lába előtt heverő, mozaikos Miskolc-térkép, amit mindenki a Szovjetunió sziluettjének nézett, még inkább megerősített ebben.

Nekem úgy tetszett, a szigetek között szétterült, szürke és végtelennek tűnő „víz” mintha minden emléket, összetartozást elmosott volna. Sorra egymás után fedeztem fel valamennyi szigetet. Az új hatására a feledés vizébe került a régi, és magam sem igyekeztem egyiket a másikhoz kapcsolni, az áramlatok útjai esetlegesek, kiszámíthatatlanok maradtak, minduntalan feledésbe merültek.

[2] *Somogyi József bronzból készült felszabadulási emlékművét 1976-ban állították fel a Hősök terén, majd a rendszerváltás után a Vörösmarty-lakótelep bérházai közé száműzték.*

Most is külön-külön gondolok vissza életem állomásaira, egyenként kötődöm hozzájuk. Mintha egész életemben csak utaztam volna egyik helyről a másikra. Az évek során egyre erősödött annak az idegennek hangja, aki mindenre kívülről tekint, de túlharsogni, úgy hiszem, sosem fogja azt, aki mindahhoz kötődik, amit lényegében Miskolcnak mondhatok.

A nagy tavaszi esőzések alkalmával tényleg mindent víz borított környékünkön. Főleg a lakótelep és a vasúti pálya, a Gurító közötti Garázssoron. A foghíjasan beépített, kaviccsal feltöltött placc – annak ellenére, hogy hétvégeken és délutánonként benépesült Škodát, Trabantot bütykölő, *Jó ebédhez szól a nótát*, *Poptarisznyát* hallgató mackóalsós[3] férfiakkal, néha piknikre meghívott nőkkel – aránylag lakatlannak tetszett. Az eső utáni tócsák összeértek, hatalmas tórendszert alkottak a betonsufnik, a tollasbálos[4] aktképekkel dekorált buheragarázsok között, ideális hely volt ez a vízi kereskedelem számára. Papírhajókat gyártottunk, s az Onedinből ellesett vadkapitalista morállal, a hódítás kalandvágyában égve, üzleti tervvel és térképpel felszerelkezve elindítottuk flottáinkat a vizeken.
Nem gondoltuk, hogy egy hajóban kellene evez-nünk, pedig a kádári szocializmus zenitjén voltunk.

Első szigetem partjait szüleim tilalma, és mindennapi játékaink rajzolták meg. Nyugati oldalról a forgalmas, történelmi időket megélő Kun Béla út (ma Soltész Nagy Kálmán, nagymamáéknak

3 Hétköznapi férfiviselet, a bolyhos melegítőnadrág általában inggel együtt volt hordandó, amelyet a nadrágba gyűrtek, a szocio-roncsfilmek kedvelt kelléke a lakótelepi miliő érzékeltetésére.

4 „A hetvenes években már voltak meztelen nőket mutogató kártyaés aktnaptárak, illetve apró szexképek tarkították a Film-Színház-Muzsika, Magyar Ifjúság pletykarovatait. Szintén a hetvenes évektől nagy keresletnek örvendett az alkalmanként megjelenő Tollasbál vagy a Színész-Újságíró Magazin." Lásd: Eszenyi Miklós: Szex a könyvtárban, http://epa.oszk.hu/00100/00143/00008/eszenyi_h.html

Malinovszkij utca), keletről a kiskerti rózsabokrokon túl az elvadult, burjánzó természet rejtekében a vasút zárta le.[5] Persze, kerítés is volt, de akár el is lehetett volna hagyni, hiszen Kandó Kálmán mészkőből faragott mattfehér szobortömbje szigorú őrzője volt a határnak.

A sziget központja a 12-es számú általános iskola, annak udvara, ahol minden délután ment a foci, amíg a morózus iskolagondnok, Sanyi manó meg nem jelent.

Délre nem nagyon kalandoztunk, a gazzal felvert, hajóhintás MÁV-játszótér valahogy a múlthoz tartozott, nagymama emlékeihez, mint a Szilágyi utca torkolatához közel eső Kun Béla úti albérletük, ahonnét beköltöztek a Martinovics utcai kétszobás házmesteri lakásba.

Északra, a Zsolcai kapu felé viszont annál többet. Kezdetben a szövetkezeti lakások dufartjain át nagymama a Kun Béla útra nyíló boltjáig, ahol mindennapi pezsgőporunkat (*Limo*) beszerezhettük. Tenyerünkbe kiöntve, széles nyelvcsapásokkal fogyasztottuk el, csüngve a rakétamászóka legfelső fokán, vagy a macskahúgyszagú, kerek, betonkoszorús homokozóban, amelyből könnyen ment az eldobott sörös- és márkakupakokból kirakott műszerfallal az űrhajókészítés.

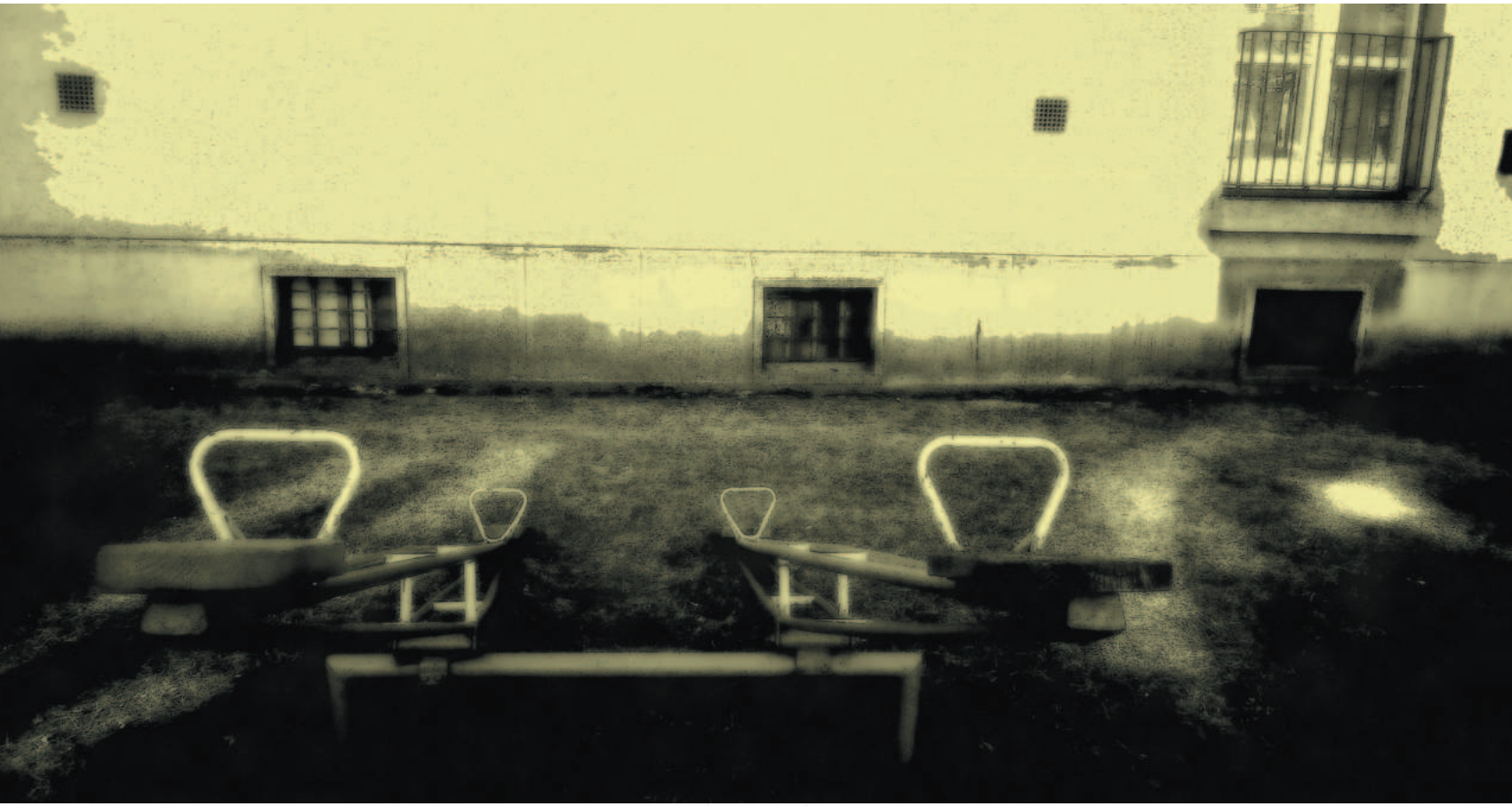

5 Miskolc talán legvárosiasabb utcájának tűnt nekem a Búza tér felé haladó Kun Béla út, főleg amikor elhagytuk a Szinva-hidat, kétoldalt szürke golyónyomoktól himlős bérházak tornyosultak, szemben pedig mintha tényleg Párizs sugárútja volna: gyermeki képzeletem szerint Napóleon diadalíve (az egykori Rudolf-laktanya impozáns, vörös téglás kapuja) zárta le az utat a 3-as út keresztezésénél. V.ö. https://www.eszakhirnok.com/kultura/19053-miskolc-retteges-elelmiszerhiany-eltevedt-golyok-okildiblog.html

A recept egyszerű volt. Délelőtti matiné. Aztán irány a játszótér. Pezsgőpor. Egy szippantás, s „fölszállt az Orion”...[6] Az ínyencek, mint magam is, persze, a sárga mannát az üvegből próbálták közvetlenül kinyel/rni. Ha a nyál kellőképpen összetapasztotta a minipalack aljára kövült tartalmat, a műanyaggal együtt sokáig lehetett, *mint a gittet*, jóízűen rágni.

A szürke, sárga és vörös háztömbök között meghúzódó játszótereket szinte egyformára tervezték: vasmászóka, láncra felfüggesztett három hinta, két homokozó, pirosra mázolt fapadok, beton pingpongasztal, poroló. Egyformák voltak, de mi, akik eltanultuk a környék kóbor macskáinak látását, hogy milyen a pincék törött ablakain át a világ, nagyon is érzékeltük a különbséget. Minél távolabbra esett az iskolától – vagyis az iskolaudvarra néző nagyszobánk ablakától, ahonnan nagymama nem csak minket, de kedves virágágyását, és minden pletykára foghatót, ki az utcába csak betévedt, szemmel tarthatott –, annál elhanyagoltabb, sűrűbb, sötétebb volt az orgonabokroknak, cserjéknek, a változatos aljnövényzetnek, s persze, a bokrok alján összegyűlt szemétnek köszönhetően vadabb és regényesebb a tér.

Északi kalandozásaink nem álltak meg a játszótereknél. A legtöbb utunk a Fáklya mozihoz vezetett. Nemcsak sikerfilmeket láthattam féláron, a lázadás mámorában a vörös zászló itt lobbant lángra kezünk által, meg fülünk egy időben az első csók után. A Szinva mentén félhomályban... Aztán tovább a hídon át a Búza térre. A legmenőbb trafikból a Csillagok háborúja őrületében nyolcforintos képet vásárolni! Határozottan erre az árra emlékszem, de miután megismertem Attila *privát félmúltját*[7], aki még a bolt nevére is emlékezett: Bravó(!), kissé elbizonytalanodtam... A bolt kirakatát órákon át is képes voltam bámulni, bent meg maga volt a varázslat. Illata zsongító, altatbefed. Rágó, dohány, nyugati csokik, magazinok andalító, édes illatkavalkádja.

6 Nyugat-német fekete-fehér tévéfilmsorozat 1968-ból. A Csillagok háborúja előtt az űrhajózás izgalmas újdonság volt, a fantasztikus film pedig szinte ismeretlen csemege, így aztán mindenki izgatottan várta Meklén parancsnok és csapata újabb kalandjait, ismétlését iskolai szünetekben a Délelőtti matinéban adták. http://orion8.extra.hu/sorozat/sorozat.html

7 v.ö.: Balogh Attila: Onedin család a Szinván – Privát félmúlt Miskolcon III., 2014, „Indiánok, lovagok s egyéb harcosok”

Egy ismeretlen világ lenyomata, amely egyelőre vágyaim országában: csak képzeletemben létezett.

Nagyapát gyakran kísértük el a Búza térre piacos beszerzőútjára vagy dédihez a mávtelepi gyöngyvirágos kertjébe. Ha egyedül ment, ritkán mulasztotta el, hogy betérjen a vasúti híd lábánál álló, zöld-fehérre festett Vasutas kocsmába egy fröccsre, velünk unokákkal, hogy ne legyen kísértés, mindig busszal közlekedett. A vasúti híd környéke, Gizella, Sarolta, Hadirokkantak útja is a szigethez tartozott, jóllehet, mi bérházi gyerekek nem, de az ott élő cigányok annál többet portyáztak mifelénk, meg hát többen odajártak iskolánkba, közülük nem egy osztálytársam volt. Akadt egy-két balhé, egyszer az egész telep a bérházak közé özönlött vendettát venni egy cigánygyereket megzabolázó kamaszon.

A hadirokkantakat és a származásukat szégyenként viselő cigányokat kitörölhetetlenül egybekapcsolta tudatom. Milyen harctéren rokkanhattak meg békeidőben, arról legfeljebb sejtéseim lehettek. A szégyen, a szegénység és a gyökértelenség lövészárkait már régóta mélyítették minden oldalról, s ezen nem segített az sem, hogy a maláji tigris, Sandokán[8] egy rövid ideig nemzeti hőssé lett.

A Kun Béla úton túli világot, a Vörösmarty lakótelepet, életem újabb szigetét is fokozatosan cserkésztük be. Az egy más világ volt. Mintha egy másik, modernebb város lett volna, a belül hihetetlen bugyikék színvilágban pompázó tízemeletesek az Avast előlegezték, nagyobb léptékűre szabták a teret. A foci vitt oda minket, a régi iskolánkhoz képest *hightechnek* tűnő 7-es iskola udvarára.

Ha a 12-es pályáján felnőttek fociztak, vagy épp Sanyi bácsi rossz napot fogott ki, kénytelenek voltunk odébbállni. A legmenőbb bajnoki mecscseket ott játszottuk, mert még háló is feszült a kapun. A foci mellett az iskolai papírgyűjtés is motiválta felfedezéseinket. Jóval könnyebb volt innen nagyban szállítani a papírt. Ketten-hárman rávetettük magunk egy tízemeletesre, s emeletről emeletre lejjebb haladva sorra csengettünk minden lakást. Voltak nagy fogások, miután a Kinizsi Pálról elnevezett úttörő fiúőrsünket nemi és üzleti alapon átalakítottuk koedukált Traubi őrsre, csak az értékre mentünk, még ott helyben a földszint félhomályában, feledve az osztály által kötelezően járatott Fáklya és IM magazin oldalait, szelektálni kezdtük a zsákmányt nyugati magazinra, autós, ero-

[8] *A maláji tigris – színes, magyarul beszélő, olasz-francia-NSZK-angol kalandfilmsorozat, 1976. A filmben Kabir Bedi alakításában a nemzedékünk vágyait megtestesítő maláj hős maga és népe szabadságáért küzdött az angol gyarmatosítók ellen.*

tikus, zenei lapra vadászva. Később aztán a játékautomaták hívtak távoli helyekre. Az egyik Vörösmarty bérház lábánál üzemelő ételbárbálban volt a legjobb, talán 10–20 forinttal működő kengurus, ugrálós játék, nem egyszer közelharcot kellett vívni, hogy sorra kerüljünk. A rekordlistán szereplő nevek nagy részét be tudtuk azonosítani.

A lakótelephez is sok történet kapcsolódik, mind közül a legemlékezetesebb 1985. március 20-án Gömöri kihagyott tizenegyesénél esett meg, (Videoton–Manchester 1:0, összesítésben 1:1, tizenegyesekkel 5:4, az UEFA-torna elődöntőjébe a Videoton jutott), amikor is a focihoz nem sokat konyító osztálytársam fején a jó nevű ügyvéd keze által koppant a fapapucs.

A tettes apja volt másik osztálytársamnak, kihez gyanútlanul felugrottunk, miközben ment a meccs. Áldozattá azért lettünk, mert haverom rövidlátó is volt, és nem átallott örvendezni a végjátékban elpuskázott magyar lehetőségen. A támadásból fel sem ocsúdtunk, már azért kergetett az ügyvéd úr, mert a püfölés hevében nem látta Disztl következő védését, amely újra reményt adott a továbbjutásra. Szerencsére megismételték a kapusbravúrt, s aztán jött a mindent eldöntő Vadász-gól. Aránylag könnyebb sérülésekkel megúsztuk.

A Vörösmarty lakótelepen keresztül vezetett az utunk az Avas felé. Ahová apám munkahelyi összetűzése miatt kénytelenek voltunk beköltözni Nyékről új, kilencedik emeleti tanácsi bérlakásunkba.

Eleinte az Avasra csak aludni jártunk. Másra nem is igen volt alkalmas, hiszen heten laktuk, egy három- és egy négytagú család, mivel mi szolgálati lakást kaptunk az újonnan épült nyéki iskolában, az egy plusz két félszobás középszeri lakást pedig továbbadtuk anyámék húgának arra az időre, amíg az ő kiutalásuk meg nem érkezik. Mivel a házgyári ipar gőzerővel dolgozott, építette sorra a gyümölcsösöktől elhódított területeken óriás kaszárnyáit, nem volt miért aggódniuk.

A feltörekvő fiatal házasok lendületével, melyet a gondoskodó államszocializmusba vetett hitük még inkább erősített, annak rendje s módja szerint az ő modern és mozdíthatatlan bútoraikkal szépen berendezték az egész lakást. Így történhetett, hogy a három szobára vásárolt szekrénysort, hogy nekünk is jusson hely, kénytelenek voltak összezsúfolni egy szobába. A délelőttöket és a délutánokat a Martinovicson nagymamáéknál töltöttük, az estéket pedig hosszú buszzötykölődés után az Avason. Ritka ünnepnapi volt, ha ott aludhattunk nagymamáéknál, a piros kordbársonyszerű, rücskös szövettel bevont kihúzhatós ágyon hárman, gyerekek. De legtöbbször menni kellett, borongós őszi napokon folytonos sötétben. A Kun Bélára le és vissza. Sok, túl sok ilyen nap volt, hiszen a gyár szürke acélóriása ontotta még a füstöt. Nem csoda, ha sokáig kísértettek rémálmaim, hogy az egyforma házak miatt nem találok haza. Szorongásaimat apám maga költötte, rúgós cigány meséje enyhítette kissé. Igazi lakótelepi folklórt teremtett a cementgyár hosszú éjszakás műszakjai alatt:

Egyszer vót, hol nem vót, a Sajón innen, a Szinván túl, vót egyszer egy cigány. Apám pontosan tudja, hol laki' ez a cigány, merthogy őneki a cement-gyárba' mesélték igaz forrásból. A második fül vót ő, aki hallotta. És én a harmadik, mert nekem meg az én apám mesélte. Ő ragaszkodik, hogy neki így és így beszélték, de én tudom, vett is el belőli, meg kőtött is hozzá, hogy a nótával szokott, ha pecázik. Szóval ez a cigány az Avason élt, olyan panelba', mint mindenki arrafele, hogy az ember éccaka, főleg ha sokat iszik, as'se tudja, sajátinál jár, vagy idegenbe, ha teszi be a kulcsot, oszt nem forog.

Ez a cigány olyan lusta vót, hogy még kimenni se ment ki az ajtón, egész nap csak fekütt bámulva a plafonyt és álmodozott, hogy ha repülni tudna, mint a madárnak szárnyi nőne, vagy valami vitorla, mivel az antennák közt suhanna. Hát még a lottón is nyerne, nem kell, hogy az ötös jöjjön be, ahhoz igencsak szarba kell markolni, egy négyeske épp elég vón, jutna, maradna is abból. S ahogy így álmélkodik fülét vakarintva, ötlete támad, angyal szállt el fölötte, vagy valami szellemi mennykű csapott belé, elég az hozzá, kitaláli, hogy lábi helyett rugón fog járni. Rögvest nekiveselkedik, mint még sohasem, hogy a cipője talpára, jó erős acélból, mire a teherautó kerekét függesztik, rúgót fabrikáljon. Csakhamar el is készül a rúgóval, olyan magasságba tört avval, hogy feje a felhőt karistolta. Hát még amikor kilengett, hipp-hopp, föl-le mozgatta magát, mint a dugattyú, a sasmadár is ijedtében bukórepülésben vitorlázott alá a fenenagy markos ember láttán. Azt már mégsem nézhette tétlenül, hogy hirtelenjében felnőjön az ötödik emeletről a tizedikig átszúrva, mintha csak rostélyos volna, egymásután a plafonyokat sorra, kinyitotta hát az ablakot és nagy slúnggal kiparancsolta magát a szomszédos panel tetejére. De ott sem állapodott meg, mert a rúgó tova taszajtotta a következő házig, s így sorjában egyik házról a másikig repült acélos talpán. Örvendezett is a cigány, hogy már többet nem kell költenie buszra, szemhunyorítás sem telik bele, s a város másik végébe kerül. Csakhogy ahogy így repdes rugós talpán, felneszelt rá a trafipaxos rendőr...

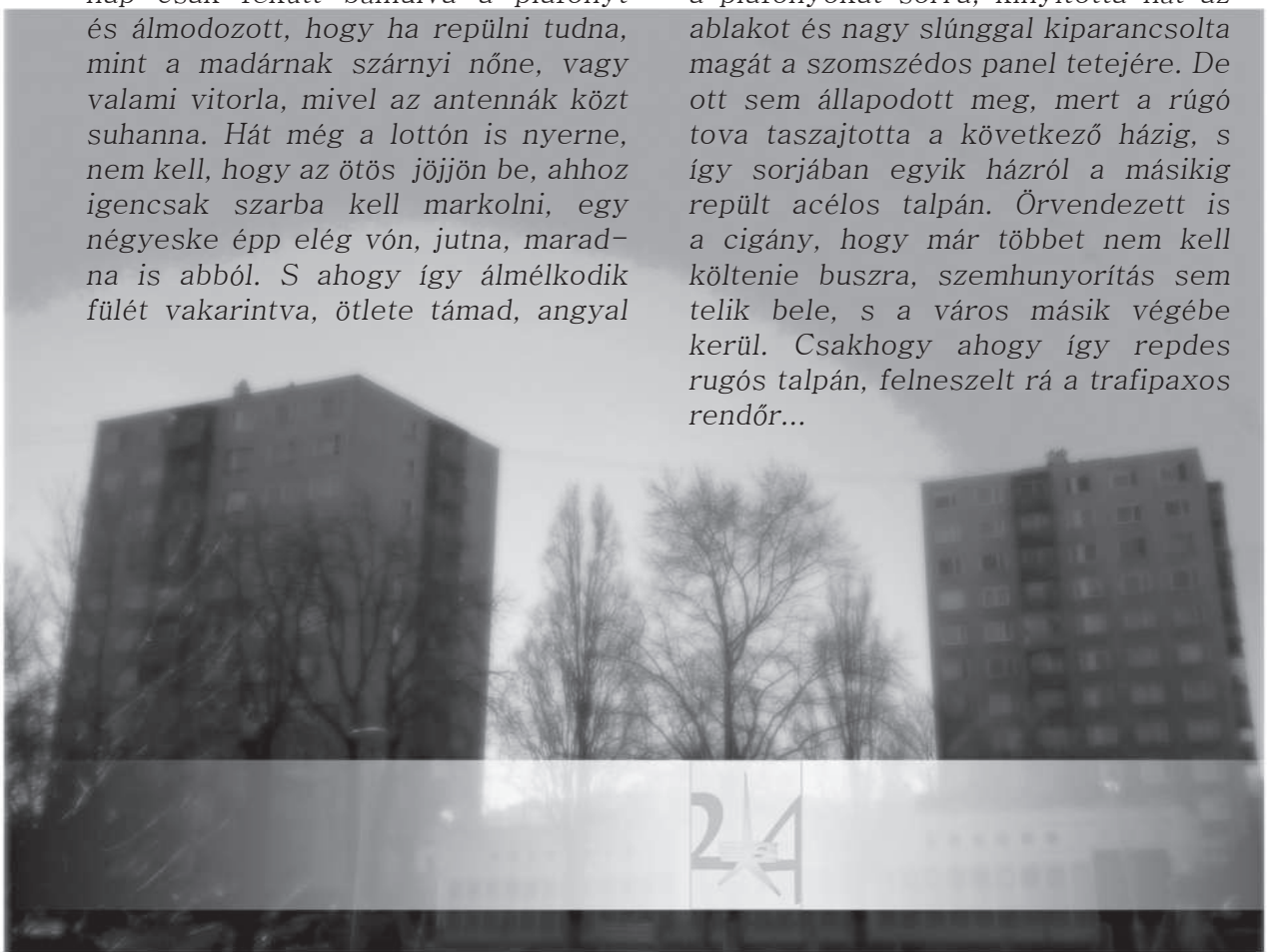

Valahogy így kezdődött a városi vagány története, aki acélrúgót szerelt a lábára, mint a Kengyelfutó Gyalogkakukk.

Utált kilencedik emeleti lakásunk ablaka pontosan nappali szigetem felé nézett, egészen Tokajig, távolra el lehetett látni onnan. Sóvár tekintettel gyakran szövögettem aztán már magam is apám történetét, arra gondolva, ha egyszer híres író leszek, milyen snassz lesz Kulich Gyula (Bécs 1914—Dachau 1944) szürke emléktáblája mellett olvasni nevemet házunk falán, s álmodozva, hogy három ugrással a háztetőkön keresztül milyen hamar itt hagyhatnám egész unalmas és sivár életem, de legalábbis percek alatt ott lehetnék nagymamáéknál. Az édes otthon

küszöbén. A sarkon, ahol a Kun Béláról befordulunk nagyszüleim, iskolám utcájába. Ahonnét a nagyapám által *faszolt*, dugig telepakolt pincék kezdődnek, a Kóbor Macskák[9], Mörrenmorcogi Micó, Jepifán, Dundi, Lédiell, a Gennyes Teve (lásd alább: Utolsó emelet) által megvakított Múrjus birodalma.

A macskák nehéz földi életük után az általunk kitalált mindennapos játékunkban, Macskaországban, Állatföldön élték örök életüket, ugyanis a föld ura: Kamarás (a Csillagok háborújából születhetett meg képzeletünkben talán alakja) *kipiungoltatta* őket, egyszerűen a keze keltette sugár hatására a macskák s minden egykor volt állatunk újjászületett képzeletünk földjén. A túlnépesedés problémáját is megoldottuk, ugyanis az élők számával együtt nőtt a bolygó is, amelyet kezdetben, persze, lapos tányérnak gondoltunk, de ahogy nőttek földrajzi ismereteink, úgy lett gömbbé, egyre hasonlatosabb a mi világunkhoz.

Ezen a határon, a Kun Béla és a Martinovics sarkán, melyet annyiszor bámultam gyerekkoromban, mikor tűnik fel anya, a sarkon álló lépcsőházra tekintek. Itt lakott harmadik emeleti lakásában Panni néni, unokatestvérem egyedül élő nagymamája. Az asztala által kínált Pilóta keksz ünnepi luxusa egy hőn áhított, reménytelenül messzi polgári életbe repített. Pilóta keksze csak anyám keresztapjának volt, aki pártvonalon igazi karriert épített ki, többször járt Afrikába vadászni, náluk értettem meg, hogy a *hall* nemcsak vízi állat, de lakóhelyiség is.

Panni néni Felső-Magyarországról való volt, talán Szenczi Molnár leszármazottja, nekem, akinek mindig valakivel osztoznom kellett javaimban, világa maga volt a mennyország. Egymásba nyíló szellős, háromszobás lakása egyedül csak az övé volt. A bevezetett gáztól duruzsoló elegáns, tojássárga cserépkályhája, egyszemélyes heverői, a széles ebédlőasztalával tágas étkezője és vitrines

9 Hommage a Kormos István: A Pincérfrakk utcai cicák, 1976.

MUNKAKÖNYV KIADATOTT 30.272 19 41.
szám 41 Miskolc 41. március 20 n.
MISKOLCI IP... Iparhatóság

Tracholz-mester
Miskolcz, 194 1 11 hó 22 n
Iszti orvos

A Miskolci Ipartestülettől.

87 / 19 41. szám.

50 FILLÉR 1934

SEGÉDLEVÉL

BÁNYAI JÁNOS tanoncot, aki Mezőcsát-on 1921-évi november hó 29-n született, ref. vallású, a miskolci I.sz.polgári iskola négy osztályát elvégezte, Szilágyi és Diskant gépgyáros mester iparos miskolci lakós géplakatos műhelyében 1938- évi szeptember hó 1-től 1941.- évi március hó 20-ig tanonci szakbavágó munkát végzett, a miskolci iparos-tanonciskola negyedik évfolyamát jeles eredménnyel elvégezte — ~~Átvétatásának kötelezettsége alól fel volt mentve és az~~ 1941- évi március hó 17- én tartott segédi vizsgálaton a géplakatos iparban jó előmenetelt tanúsított, ezennel géplakatos segéddé nyilvánítjuk.

Kelt Miskolcon, 1941-évi március hó 21 n.

SZILÁGYI és DISKANT
vasöntöde MISKOLC

gépgyáros mester — iparos.

ipartestületi elnök (P. H.) ipartestületi jegyző.

LUDVIG ISTVÁN, MISKOLC

Első lengyelországi vakációnkon Auschwitzba tartottunk egy oziléziai munkásvonattal. Akartuk látni a tábort, ezt mindenképpen beterveztük, Zakopane hegyeit és Auschwitz-Birkenaut, ha már Krakkóba járunk. A koszos vonatablakon át: mintha csak a Vasgyár egyenvörös házait az Isten hanyag mozdulattal, ahogy a virágmagot szokás tavasszal, a zöldellő mezőkre szórta volna szét. Egyszerre volt ismerős és nyugtalanul ismeretlen a táj. Kezdődött azzal, hogy sehogy sem akarta megérteni a jegyárus, hova szeretnénk menni. A hosszú sor, amit feltartottunk, néma közönnyel bámulta anyám igyekezetét, aki egyre hangosabban, mintha csak süket volna az üvegkalickájába zárt vasutas kisasszony, ismételgette magyarul: Krakkó-Auschwitz oda-vissza, 1 felnőtt, két gyerek. Minden stimmelt, csak Auschwitz nem: ilyen állomás nem létezett. Kosszú időnek tűnt, mire egy barátságos bácsi kilépett a sorból, s helyettünk megváltotta a jegyet Oświęcimbe. A sín illesztékeivel is baj volt, mintha hullámvasúton ülnénk, ütemes ritmusban dobált ide-oda a vonat minket. Aztán egyszer csak anyánk eltűnt. Kimegyek egy cigit elszívni – mondta, s nem jött vissza.
Ilyen alkalmakkor nő fel az ember.

Auschwitz, háború, '56, minden 20. századi történelmi tabu, mint minden tizenéves fiúgyermeket, engem is fölöttébb izgatott. A nyilvánosságtól elzárt történeteket a zavaros családi legendák őrizték, melyek hiátusait a hatalom által gondosan kiválogatott háborús filmek (Emberi sors, Iván gyermekkora, Belgrádi fiúk, A négy páncélos és a kutya, stb.) élményei egészítettek ki és a fantáziám. Így eshetett meg, hogy

nagyapát, aki felderítő pilótaként végigfényképezte a jugoszláv, majd az orosz frontot, ironikus és találó címeket jegyezve a fotók hátlapjára, beajánlottam a Miskolc felszabadulása alkalmából tartott rajgyűlésre, hogy beszéljen a MOKÁN-komité történetéről. Volt „japánszentség", meg „istennyila". Nem értettem akkor nagyapám tajtékzó haragját, miként azt sem, miért csak ímmel-ámmal segített utánajárni apja, dédnagyapám történetének, akit mint a miskolci deportálásokban közreműködő csendőrtisztet, '45 után halálra ítéltek, majd büntetését, néhány megmenekült tanú vallomása alapján, akiknek dédnagyapám valószínűleg segített életben maradni, kitelepítésre enyhítették. Nem tudom már meg, hogy volt. Marad a legenda: dédnagyapám fáját magam ültettem a Magam Igaza kertjébe.
Úgy éreztem ott a vonaton, végképp magamra maradtam, miután anya eltűnt.

Aztán persze keresésére indultunk, és az utolsó kocsiban meg is találtuk barázdált arcú, de mosolygós lengyel munkásemberek társaságában, amilyeneket Miskolc fénykorában mifelénk is lehetett látni a szombati meccsre igyekezve. Épp hozzánk készült vissza, ölében megannyi almával, amelyeket a munkásoktól kapott. Anyám kicsit szégyenkezve, hogy megfeledkezett rólunk, zavarában az ajándékalmákat kínálta nekünk. Ahogy a férfiakat néztem, először figyeltem fel annak a mozgalomnak jelképére, amit egy villanyszerelő, csak úgy, mint apám, Lech Wałęsa indított útjára Szolidaritás néven.

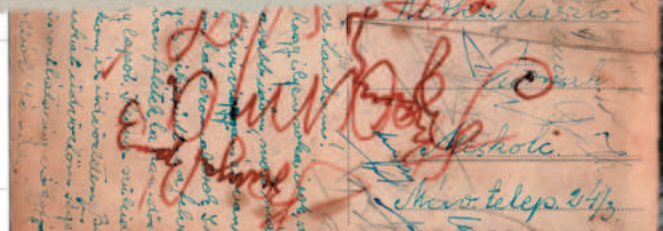

könyvszekrénye, tele jobbnál jobb könyvekkel[10] – keresztapám, Panni néni fia, mint egy könyvtáros, gondosan jegyezte, mit kölcsönöztem tőle – a keksz mellett egy sosem látott világ rekvizitumai voltak. Nagyapáék földszinti lakása, mint mondottam, a macskák világához tartozott, Panni nénié a szellemi, felsőbb szférákhoz. Tekintélyét csak erősítette, hogy Panni néninek nem férje, férje fiatalon meghalt üzemi balesetben, hanem titokzatos barátja volt, Jóskabá. A ház előtt parkolt mindig csillogó-ragyogó, óriási fekete Volgájával (hivatali kocsi). Meg voltam győződve, Panni néni személyes sofőrje, akinek csak az a dolga, hogy munkába vigye és hozza őt, még fehér kesztyűt is képzeltem rá, Lenin-féle tányérsapkája viszont bizonyosan volt. A sarki házban mindig jól viselkedtünk, annál is inkább, mert a második emeleten lakott iskolánk szigorú igazgatóhelyettese is, a földszinten pedig egy magányos és őrült zongoraművész, aki nyáridőben mindig nyitott ablak mellett zongorázott. Egyszer majdnem megölt minket, mert az ablaka alatt fociztunk a hatalmas nyárfák között; azok voltak a védők. Olyannyira idegesítette az ütemes időközönként a ház falához pattanó labda, hogy bottal kezébe kergetett meg minket a lakótelepen. Szerencsére nagymama meglátta eszeveszett menekülésünket, s megvédett minket. Akkor mi ott, bizony, művészet ide vagy oda, megátkoztuk a mestert. Szegény nem sokkal ezután egy bükki kirándulás alkalmával, a szentléleki kolostornál halálra zúzta magát. Sokáig furdalt miatta lelkiismeretem.

A sarki nyárfák mindig a viták kereszttűzében álltak, kivágják, ne vágják. Májusban virágzásakor az egész telepet fehér hószerű vattaszőnyeg borította. Az ablakokat be kellett zárni, mert a lakások is egy-kettőre megteltek az égi áldással. Én kimondottan szerettem a májusi hóesést. A nagyobb vagányok szívesen gyújtották meg, látványos préritűzként lobbant el ilyenkor, s futott végig a játszótéren. Nem volt veszélytelen kaland, egyszer magam

10 Delfin-sorozat válogatás nélkül, Albatrosz: Rejtő, Agatha Christie, Ed McBain, Jókai, és megannyi háború előtti könyvritkaság: Nyírő, Márai.

is megpróbáltam begyújtani, pechemre pont egy szél által halomba gyűjtött vattadombot sikerült találnom, ami óriási lánggal csapott az arcomba. Mázlim volt, hogy a bőröm nem égett meg, viszont a hajam teljesen megpörkölődött. Persze, nem mehettem haza így, valamit ki kellett találnom, hogy ne kapjak ki. Az összes telepi gyerek átérezte helyzetemet, és segítségemre sietett, ollót ragadott, s mindenki ahogy éppen jónak látta, vágott egyet belőle. Úttörőavatás előtt álltunk, a fényképeken jól lehet látni dugifodrászkodásunk szörnyű eredményét.

A nyárfákat azóta kivágták, s velük együtt a fák eldugott árnyékában rendezett nagy, igazságtevő verekedéseink kalandjai is feledésbe merültek.

Az utolsó sarki emlékem az úton összecsuklott igásló halála. A roppant nagy állat teteme sokáig feküdt ott félig az úton, félig a járdán. A tetem fölé görnyedő gazdája csakúgy, mint az Indul a bakterház egyik emlékezetes jelenetében a lókupecet alakító Haumann, magából kikelve átkozta szerencsétlenségét. Hogy hogyan szállították el a lovat, nem tudom, mert sajnos mennünk kellett az Avasra aludni.

A *privát múltak* találkozására ez is példa lehet, hasonló történetet olvastam Ricsi barátomnál, úgy tűnik, egy generáción belül tényleg létezik valamifajta közös szellemi horizont, amely áthatja gondolkodásunkat.[11]

Sok-sok történet fűz a telephez, mint a Pál utcai fiúkat a grundhoz: igazi ifjúsági regény lehetne belőle, lapjain korom nagy ifjúsági filmjei köszönnének vissza, Utánam srácok, Csutak, Le a cipővel, stb. A címe már megvan: Fiúk könyve. Az első fejezettel búcsúzik Robinzon az első szigettől.

Utolsó emelet. A legrosszabb búvóhely, amit kitalálhattam magamnak. Se fel, se le. Nincs egérút. Fent ugyan meg tudok lapulni, de a nagy vasajtó, mely a tetőre nyílik, zárva van. Nagyapának talán van kulcsa hozzá, merthogy ő a házmester. Csakhogy nagyapa kulcsa nagyapánál van. Reménytelen. Az ablakból pont az iskolaudvarra látni. Csak éppenhogy ki merek nézni. Könnyen megláthat a nagy üvegablakon át. Most üres, tíz perccel ezelőtt tőlünk volt hangos a pálya. Fociztunk, mint minden délután. Éppen a Felafejjel Cicák játszottak a Túrórudi Hajógyár ellen, a Túrórudinak elég lett volna egy pont a bajnoki cím megnyeréséhez, de 0–0-nál félbeszakadt a mérkőzés, mert jött Gennyes Teve.
Gennyes Teve hatodikos, vagy hetedikes, már többször bukott. Farmermellényben és bőrkabátban jár. Metálos. Bőrszerkóját halálfejjel díszítette. Amilyen az ízlése, épp olyan a természete. Nem ismer félelmet. Nem töpreng, csak üt. Egyszer Matyit is helybenhagyta, én is kaptam már tőle egy fülest. Azt hittem, beszakad a dobhártyám. Anyáéknak el sem mertem mondani. Két hétig zúgott a fülem. Szóval jött Gennyes Teve, s akkor abbahagytuk a cicabajnokságot, nehogy dedósnak nézzen, hogy mi ilyet játszunk. Pedig tényleg elhihetitek, izgalmas meccs volt, két kihagyott óriási helyzet mindkét oldalon, egy meg nem adott tizenegyes és egy kapufa. Matyival és Dömével, aki az unokatestvérem, gyorsan zsebünkbe mélyesztettük a bajnoki tabellát, amibe a meccsek eredményét írtuk, s csak úgy unottan és céltalanul passzolgatni kezdtünk. Csakhogy az egyik rúgásnál a rosszul kezelt labda épp Gennyes Teve felé szállt. Gennyes Teve meg nem az a fickó, aki csak úgy visszaadná a labdát.
– Három az egy ellen! – kiáltotta rekedtes hangján.
– Játsszunk, ti hárman, én egyedül!
– Tudod, hol játsszál, otthon egy lavór kádba!
Nem tudom, honnan jött belém ez a virtus. Féltem én tőle, mint a tűztől, a füles óta meg különösen. Most mégis szemtelenül pimasz akartam lenni. Matyi hősködésemre gurgulázó nevetésben tört ki.
– Nem inkább egy lavór vízbe?
Döme csak mosolygott. A labda meg Gennyes Teve kezében. Gennyes Teve vészjóslón nézett rám.
– Ropi, ha ilyen nagy a szád, gyere ide! – kiáltotta felém. Igaz, nem éppen szumóbirkózó alkat vagyok. Eszem ágában sem volt közelébe menni.

11 v.ö. Darázs Richárd: Moszkvics a szakadékban – Privát félmúlt Miskolcon II., 2013; Mihályfy Sándor filmje, Rideg Sándor regényéből filmre írta Schwajda György: Indul a bakterház, magyar vígjáték (1979).

– Add vissza a labdát! Már mennünk kell!
– Osztják a pizsamát? – bökte oda megvetően, s egy óriásit rúgott a labdába. A labda túlrepült a kerítésen, az aszfalton megpattant, és zutty, átperdült egy nagy zöld kerítésen. Ismeretlen ház ismeretlen udvarába.
– Szemét, a labdánk! – kiáltottam dühödten. – Gennyes Teve! – S ahogy ezt kimondtam, vagyis ahogy Gennyes Tevének nevet adtam, mint az Úr akaratából Ádám az állatoknak, azonnal tudtam, hogy nem kellett volna. Ez nem volt vicces. Legalábbis Gennyes Teve egyáltalán nem találta viccesnek, hogy Gennyes Tevének neveztem el. Matyinak tetszett, láttam, ahogy elismerő mosoly fut végig az arcán, s talán a megfontolt Dömének is. Csakhogy ő felmérte az erőviszonyokat. Sem ő, sem Matyi nem az a kiköpött gyorsfutó. De szerencséjük volt, Gennyes Teve engem akart. Kivont öklével rontott felém. Matyi és Döme ezt használhatta ki, és kereket oldott.
Mint akit puskából lőttek ki, szaladni kezdtem. A kerítésnél viszont megtorpantam. A kapuhoz nem mehettem, esélyem se lett volna, hogy elérjem. A kerítést többféle mutatvánnyal lehetett leküzdeni. A legmenőbbek fejjel lefelé belecsimpaszkodtak a drótfonatba, és testükkel átlendültek. Ez volt a leggyorsabb és a leglátványosabb. Sajnos, ezt nem mertem megpróbálni, jóllehet két évig művészi tornára kellett járnom. Hát, maradt a hagyományos, lábáttevős módszer. Amely lassú és körülményes. Nagyon lassú és nagyon körülményes, ha az ember lába citerázik a félelemtől.
A kerítéshez tapadtam, egyik lábam odakint, a másik bent, amikor Gennyes Teve beért. Ökle a hátamba csapódott. Egy percig nem kaptam levegőt. Az ütés súlyától viszont átlendültem, s a túloldalt a földre estem. Gennyes Teve nem követett, úgy látszik, kímélni akarta a bőrkabátját. Mintha csak egy vadállattal néznék farkasszemet a kerítésen keresztül. A kérdés csak az, ki van a ketrecben, ki pedig kívül. Megpróbáltam felállni.
– Gennyes Teve! – mondtam, összeszorított foggal. Tessék, ilyen könnyen lehet örök ellenséget szerezni magadnak.

Most itt ülök, a közeli bérház utolsó emeletének fordulóján. Gennyes Teve pedig halálra keres. Matyiról és Döméről semmit sem tudok. Már lehet, hogy nem is élnek. Amikor elszaladtam, sokáig bujkáltam a garázsok között, hallottam néha Gennyes Teve hangját is, valakihez beszélt, aztán, amikor azt gondoltam, hogy tiszta a levegő, a titkos átjárón, melyről csak Blaser meg én tudtam eleinte, visszalopakodtam az iskolához. Csakhogy a sarkon ott várt Gennyes Teve. Nem tudom, hogy látta-e, melyik lépcsőházba szaladtam be. Ha igen, végem van. Ha nem, egy kis időt nyertem.
Három lépcsőház van egymás mellett. A lépcsőházak csak a pincében átjárhatóak. Mért nem oda mentem. Nagyapa lomjai közt elrejtőzhettem volna. Ha nem ide jön elsőként be, az első három emelet után talán feladja a keresést. Lélegzetemet hallgattam. Bárcsak rosszul látta, és az első lépcsőházba ment be, ott keres... Most jár az első emeleten, a másodikon. Pontosan tudtam, mennyi ideig tart egy-egy forduló. Hányszor játszottunk mi a lépcsőházban Mont Everestet! Csak minden második korlát résébe lehet lépni, kapaszkodni egy kézzel, ha a lábad lépcsőt érint, lezuhantál, ha valaki jön, elsodor a lavina, és kezdheted elölről a pincétől a mászást. Ja, és Nagyapa. Nagyapa a yeti. Nagyapa megjelenése rendszerint véget vetett a játéknak, hivataltudatból kizavart a lépcsőházból. Tényleg úgy éreztem magam, mint Edmund Hillary elsőként a világ tetején. Végtelenül egyedül. Persze, büszkeségről szó sem lehetett. Gyáván hallgatóztam.
És tisztán hallottam, nyílik lent az ajtó. Aztán Gennyes Teve lépteit, ahogy kettesével szedi a lépcsőt. Tehát tévedtem. Jól látta, hova futottam be. Az első emeleten van.
– Te meg mit keresel itt?
Megváltó, ismerős, nikotintól reszelős, mogorva, de most mindennél kedvesebb, mindennél édesebb hangot visszhangzott tompán a lépcsőház. Nagyapa hangját, ahogy a betolakodóra hivataltudatból ráripakodott.
És Edmund Hillary érezte, ahogy kitűzte őfelsége lobogóját a világ legmagasabb csúcsára, a Hegy Szelleme megengedte, hogy dicsőségben hazatérjen ő.

A Paradicsomon innen **is** túl

A ’90-es évek eseményeit elbeszélni, a lényeget megtartva, húsz év távlatából roppant nehéz feladatnak tűnik. Mintha mindaz, ami minket most körülvesz mint következmény, csak történetiségében kapcsolódna ahhoz, ami akkor történt. Annak valóságára, amit átéltünk, semmi sem emlékeztet, ami most van. Nem csak én, de Magyarország is a mennyei paradicsom küszöbén állva: kiszolgáltatottan ugyan, de az *én* szédítő szabadságától megittasultan érezhettem úgy – bármennyire is gyanús a többesszám –, társszerzői lehetünk életünknek. Amiként Karátson Gábor írta:

„Most a Szinva-patak volt, ami közbejött, ahogy bugyogva szalad gizgazon, mindenféle szeméten át, messzeségből a messzeségbe. Följebb majdnem hogy ismeretlen kék hegyek sejlettek, alább a pályaudvar dübörgött, a maga módján. Ott szoktam fölsétálni kedd reggelenként, düledező viskók során, paradicsomi tájban, hogy megtartsam a Borsodterv épületében előadásaimat a tao te kingről. (...)

Bolondos boldogsággal csobog a Szinva a beléhajingált vájdlingok, gumiabroncsok, sörösüvegek, rossz kanalak fölött, mintha képzelni sem lehetne szebb sétát, mint ezt, a Tiszai pu.-tól a hídig. – S ez valóban úgy volt, ez volt akkor a világon a legszebb sétaút. Ha mégis valami általánosságba tévedt, nyomban észre kellett vennie tanítványai arcán a kelletlenséget. Lehet, hogy nem mindig értették, miről beszél, de a gikszerek közeledtét érzékeny műszerek jelezték bennük.”[12]

A borsodtervi arcok között, a Bölcsész Egyesület óráin én is ott voltam, és persze, hogy értetlenkedtem magam is, nem azért, mert a tanár urat visszásságon fogtam volna, nem, sokkal inkább attól éreztem zavart, hogy szinte mámoros volt az a szellemi távlat, amelyet Karátson előadásaiból megértettem. Mintha a múlt-jelen-jövő a pünkösdi láng fényében lobbant volna föl, végre összefüggésbe hozta mindazt, amibe magam is belekerültem: Magyarország, Kelet-Közép-Európa egyidejű bomlásának-virágzásának, politikai, társadalmi, mentális átalakulásának történetét. Merthogy az éppen egybeesett biológiai és szellemi érésem fájdalmas eseményével. Minden bizonnyal csak így tudtam elviselni, hogy gyermekkorom Miskolca egyik pillanatról a másikra odalett, bár itt maradtam, mégis olybá tűnt, mintha elhagytam volna a várost. Családom széthullt, miután évekig azt sem tudtam, szüleim most elváltak vagy éppen nem, a város és mi magunk is tisztes szegénységbe, paradicsomi egyszerűségbe kerültünk, miközben folyamatosan az ideákban, s az eszmékben éltem.

A ‘90-es években az utolsó lökést, hogy teljesen lelakott tanácsi lakásunkat visszaadjuk, egy negyedik emeleti lakástűz adta. Anya nem volt otthon, magunk voltunk nővéremmel, szirénázásra ébredtünk. A tűzoltóautó házunk előtt állt meg. Mire kinéztünk az erkélyen, alattunk sűrű, szürke tömbben kavargott a füst felfelé. A folyosóra már nem lehetett menni, az ablaktalan helyiségben alig tűnt át a homályból a bányamécsként pislákoló sárga neon. Nem tehettünk mást, mint hogy várjuk, esetleg megmentenek.

Számos beázás, eláztatás, szomszédokkal való konfrontáció után boldogan, szinte eksztázisban

12 Az Ég szájorgonája, töredék című írás eredetileg a Kazinczy által alapított, s a rendszerváltás szellemi honfoglalásának idején Jenei László által 1989-ben újraálmodott miskolci Orpheus című irodalmi újságban jelent meg 1992-ben, a sűrű szövetű közelmúlt lenyomataként. Orpheus, Irodalmi folyóirat, 9. (III. évfolyam 2-3. szám), 188. oldal. Főszerkesztő: Zimonyi Zoltán, szerk.: Jenei László.

kapartam a házgyári építők által megálmodott tapétát a falról. A törvények megengedték, hogy elhagyjuk a lakást, hogy rövid időre hajléktalanná legyünk.

Harmadik szigetemet, az Avast állandó lakosként kényszerből vehettem birtokba középiskolásként. Ugyanis felvételt nyertem a nagy, szocialista beruházások utolsó sikertörténetének elkönyvelt Avasi Gimnáziumba. A dolog szépséghibája, hogy nem akartam odajárni, nővérem, unokatestvérem is a Hermanba került, magam is szerettem volna velük tartani, de másodikként beírtam az új gimnáziumot. Mint kiderült, kellett a diák, hogy kellő létszámmal indulhasson az iskola, automatikusan odavettek hát fel, így lettem első évfolyamos, alapító tag, annak minden előnyével és hátrányával.

Hátrányát rögvest az iskolakezdő évet megelőző nyáron átérezhettem. Augusztusban társadalmi munkában kellett berendezni az iskolát, hogy a tanév időben elkezdődhessen. A hatalmas munkapadokat föl-le hordozgattuk egyik emeletről a másikra. Szeptemberben meg várt az újabb költözés, hiszen az impozáns tornaterem padlója nagy mordulással egyszer csak kettényílt.

Később, amikor az M3-as autópálya régészeti előmunkálatain tevékenykedtem, az éjjeliőrünk, aki egykor részt vett a gimnázium építésén, röhögve mesélte a nagy fogásokat, hogyan lopták ki nap mint nap az anyagot az épületből. Az iskolaév elkezdődött, s hamarosan találtam magamnak egy újabb szigetet, Diósgyőrt, hogy zötykölődhettem újból át az egész városon a buszon, de nem bántam, hogy bántam volna, hisz a szerelem vitt oda.

Családom a két keresős, két gyermekes *kádári* családmodell tipikus este. Anyám a lázadás öntudatával hangoztatta: magunk helyett adtunk gyereket, az államnak nem. Folyamatos harcot vívott apámmal és persze saját magával, hogy a munkahelyi és családi kötelességének egyaránt megfeleljen, a kikényszerített emancipáció inkább csak növelte a zűrzavart, a hagyományos nő és férfi szerepekhez való öntudatlan ragaszkodás és a gyakorlatban megvalósuló tényleges szerepek közötti disszonancia alapozta meg a hétvégi veszekedéseket.

Mint könyvelő hajnalig görnyedt anyám az ívpapírok fölött és számolt. Apám kalandor volt, nem tudott megülni helyben, sűrűn váltogatta munkahelyét, mindig vágyott arra, hogy maga ura legyen, de bátorsága sosem volt igazán ahhoz, hogy lépjen. Az önkizsákmányoló maszekvilágba ugyan belebelekóstolt, de ott is ugyanaz a folyton önmagával elégedetlen alkalmazott maradt, mint az állami szektorban. Sóvár irigységgel s indulattal beszélt világfi, tehetősebb haverjairól. A műszak utáni, hétvégi mellékes nem nagyon jelent meg a családi kasszában, azt hiszem, amit keresett, az elment hobbijaira, horgászat, vadászat, ez-az. Ha pénzzel annyira nem is gyarapodtunk, fizetség fejében mindenféle tárgyi ajándékokkal annál inkább. Így kaptam meg életem első hanghordozóját, egy Terta tranzisztoros lemezjátszót[13]. Modern, ifjúsági

13 A lemezjátszót a '60-as években gyártotta a budapesti Telefongyár, ez volt az első üzem Magyarországon, ahol intézményes rádiógyártás folyt.

14 A Mozaik három manó kalandos története képregényben elbeszélve. Talán az egyik legnépszerűbb képregényújság volt az NDK-ban, melyet 1955-től adtak ki a Magyarországon is széles rajongó tábor számára.

elemes bútorom polcán a Teslák világában eléggé ciki látványt nyújtott a polírozott bútordarab, de egy a nagymamáéktól kölcsönvett Cserhátialbummal elkezdtem a hanglemezek gyűjtését. Ami megint csak Robinzon különcségét erősítette, hiszen környezetemben mindenkinek kazettái voltak, elvégre azt lehetett csereberélni, ráadásul az üres kazetták óriási szabadságot adtak a gyorsan változó trendek, divatok követésében.

Apám maszekolása egyéb következményekkel is járt. Akadt időszak, mikor három Trabantunk parkolt tízemeletes házunk előtt, szabad hétvégeken bütykölte azokat, szinte rituáléjává lett, ahogy az alkatrészeket egyik autóból a másikba pakolta be, természetesen sosem sikerült egy valamirevaló, megbízható autót kreálni. Mentségére legyen mondva, nem mindennapi kalandokon keresztül egyszer eljutottunk az egyikkel gyergyói barátaink meghívására a Hargitára, akikkel korábban a Feketetenger partján ismerkedtünk meg. Épp annyira hatott rám revelációként az, hogy Magyarországon kívül is élnek magyarok, miként az a felismerés, hogy erről én miért nem tudtam az ideig semmit.

Nyaralás címén eljutni egy baráti/szomszédos, a bordó, majd a későbbi kék világútlevél kínálta országba, ez megint olyan emlékezetes élmény, amely nem csak az én privát félmúltamhoz kapcsolódik, de nemzedékem közös élményéhez. Mert nem arról van szó, hogy az azonos gazdasági helyzetben lévő családok lehetőségeiket azonos módon próbálták kihasználni, hanem volt egy tudatosan behatárolt és ideológiailag megszabott kulturális mező, mely amennyire vágyainknak korlátot szabott, épp annyira azoknak élesztője is tudott lenni. Ez a kádári kollektivizmus titka.

Az első, komoly utazásunk '83-ban következett el, a megunhatatlan balatoni nyaralások után az NDK-ba. Azt hiszem, ez volt talán ártatlanságom utolsó éve, valódi jutalomüdülés, repülés Budapest és Drezda között, aztán vonattal vissza, egy rövid prágai nappal fűszerezve. A család még egyben, túl az úttörőavatásomon, túl az első vében, micsoda vében (Magyarország-Salvador 10:1), az úticél meg egyszerűen mesés: May Károly hazája, amely a keletnémet Winnetou-s filmek színes romantikájává szublimálódott az én agyamban: a vadregényes szász-svájci Holzhau. A térséget a németek maguk is az ártatlanság földjének tekintették, megkülönböztetve Berlin és környékétől, hiszen a távolság és a hegyek miatt lehetetlen volt bármilyen nyugati csatornát arrafelé befogni. Maradt nekik: a keletnémet televízió dalos kosárral. És ahogy vártam: indiánfilmekkel. Nem tudom, ők mennyire voltak velük boldogok, én maradéktalanul. A holzhaui turistaház nappalijába színes tévén bámulhattam hőseimet, ráadásul külön Mozaikgyűjtemény állt rendelkezésünkre Digedagék fantasztikus történeteivel.[14]

Tényleg, mintha egyenest az egyedüli gyerek gazdagságával megáldott unokatestvérem irigyelt PIKO-s terepasztalának közepén szállt volna le a gépünk. A repülő Csehszlovákia felett viharba került, így némi késéssel érkeztünk Drezdába, le is késtük a vonatunkat. Ott álltunk teljes tanácstalanságban a Hauptbahhof egyik huzatos szegletében, az eső szakadt ránk, egyre sötétedett. Megmentőnk

13 A lemezjátszót a '60-as években gyártotta a budapesti Telefongyár, ez volt az első üzem Magyarországon, ahol intézményes rádiógyártás folyt.

14 A Mozaik három manó kalandos története képregényben elbeszélve. Talán az egyik legnépszerűbb képregényújság volt az NDK-ban, melyet 1955-től adtak ki a Magyarországon is széles rajongó tábor számára.

az állomás előtt pár órás várakozás után tűnt fel: egy csinos Wartburg „Taxi” felirattal. Apám a pesti taxiháborúk – a csónak közös, az evező nem – tapasztalatával próbált alkudozni. A taxis szemmel láthatóan nem értette apám igyekezetét, az órát a szabályzatnak megfelelően lenyomta, s már roboghattunk is a hegyeknek. Csakhogy az időjárás a látási viszonyokat igencsak rontotta, a mi taxisunk helyismerete is hiányosnak mutatkozott, így hát több órás lidérces bolyongás lett a kaland vége, mire megtaláltuk *zöldértes* beutalónk helyszínét.

Az NDK-s morálra mi sem jellemzőbb, hogy a sofőr némi fejszámolás után kivonta eltévelyedésének költségét a végösszegből. A nyaralóban más, német családok is voltak. Hamar összebarátkoztunk velük, úgy tekintettek ránk, mint ha egy másik földrészről érkeztünk volna, nem egy hasonszőrű, baráti országból.

Ártatlanságomban boldogan kattogtattam Szmena fényképezőgépemet homályos, rosszul exponált képeket készítve a gyökerüknél kiforgatott fenyőkről és Karl-Marx Stadt főterének szocreál mozaikjáról. Egy dolog azért feltűnt az idillben, sehogy sem értettem egyik nagy túránk alatt – miközben hosszan gyalogoltunk az NDK és Csehszlovákia között húzódó határ mentén –, miért is őrzik a másik baráti országtól annyira magukat.

Prágában aztán már nyiladozni kezdett a szemem. A városból gyakorlatilag semmit sem láttunk, mintha Kafka világába csöppentünk volna bele, a városnézésre szánt időt a metró labirintusának fogságában töltöttük. Bár a német szószok után a grillcsirke felemelő élmény volt, a belvárosi lepukkant szálloda, a furcsa, gyanakvó, néha gyűlölködő, rosszkedvű, nagyvárosi figurák már későbbi, magamat kereső utazásaimat előlegezték: Berlint, Krakkót, a Balti-tengeren át Malmőt.

„Szabadság, szerelem.” E kettő kellett csak a tizennégy éves kamasz Robinzonjának. Új, diósgyőri szigetemen bőven ki is jutott belőle. Társaságom legtöbb tagja, kikkel együtt lógtam mint fiatal demokrata (ebből a távlatból, ma másként hangzik!), zömében ha nem egyetemre, a Kiliánba járt. Aztán ott volt a szédítő Kaláka-forgatag. A diósgyőri vár, ami hétköznap is a mulandóság pompájával fogadott. Legfőképp a hozzávezető gesztenyefák sora miatt. Kevés olyan része volt a városnak, amelyhez fülig szerelmesen nem kellett nagy képzelőerő, hogy be tudjam illeszteni Huszárik Szindbádjával[15] ikonizált lelkem tájába, ahol csak bánatos költők és hisztérikus múzsáik kergették egymást a lehulló avaron. Nagy Lajos király útja, ez is mintha csak egy filmcím volna; a minden késést megbocsájtó Petőfi könyvtár, túloldalt a könyvesbolt, ahol mindig találtam olyan könyvet, amelyre régóta vágytam, de a belvárosi boltokban már nem lehetett kapni, s persze a Bányász, kocsmázásaink helye a Kalákák utórezgésein, óvó lepelként ránk boruló diófa árnyékában. Diósgyőr ősszel a legszebb, maga a város is csak akkor él igazán. Ősszel, amikor a

15 Szindbád színes, magyar filmdráma Huszárik Zoltán és Sára Sándor közös alkotása, 1971. A rendező első játékfilmje Krúdy Szindbád-történeteinek felhasználásával készült, montázsszerű, lírai vizualitása óriási élményt jelentett.

fény aranysárgára festi a szürke utcákat és házakat, és tavasszal. Ha valaki Miskolc lényegéből szeretne valamit megérteni, egy nagy tavaszi zápor után sétáljon a Vasgyár vörös téglás házai közt, s adja át tekintetét a harsogó zöld és a párolgó vörös kontrasztjának. A séta szigorúan egyedül történjen, az őszt viszont a nagy találkozásoknak szenteljük. Én legalábbis mindig, iskolaváltásom évében aztán különösen, alig vártam, hogy végre szeptember legyen. S onnantól kezdve még inkább, hogy találkozhassam barátaimmal. A nyolcvanas évek végén a rendszer, s vele együtt gyermekkorom ezernyi üvegcseréppé hullott szét. Szinte egyik pillanatról a másikra felejtettem el addigi életem, hogy átadja helyét valami másnak: amit oly gyakran kerestem reggelente, a gimnáziumba menet az Avas egyetlen könyvesboltjának kirakatáról visszaköszönő idétlen kamasz képében.

Talán másodikos lehettem, amikor az egyik szünetben kezemben landolt a szamizdatok klausztrofóbiás nyűgével sűrűn telegépelt politikai röpirat. A fiatalos nevű újsütetű politikai szerveződés programja volt olvasható rajta. Akkor már az éjszakai Napzárták[16] izgalmas intellektuális beszélgetéseiben fürdőztem éjszakánként virrasztva a színes tévénk előtt, melyet magára hagyott anyám rokkantsági pénzéből vásároltunk. És túl voltam első krakkói nyaralásunkon, ahova már apa nélkül utaztunk. A Zsarnai piac még csúcsra járatott időszakát élte, a vonat zsúfolásig megtelt Lengyelország és Magyarország között ingázó kofákkal, az ülések fölötti csomagtartón vackoltunk be nővéremmel, onnan bámultuk Közép-Európa színes kavalkádját. Minden más volt, mint azelőtti utazásaink alatt: lepukkant bérházi szállásunk faláról, amit a pályaudvaron szereztünk a szobához hasonlatos, koszlott hajú, de barátságos szőke asszonytól, János Pál mosolygott szelíden, vele szemben pedig szláv szépség kínálta kitakart bájait egy naptárról: 1988. Aztán felmentünk anyával Budapestre az erdélyi falurombolás ellen tiltakozni[17], nagymamáék – akik kétszer megélték, hogyan masírozik át a világ leghatalmasabb hadserege hernyótalpain utcájukon – igencsak féltettek bennünket. Ez a félelem számomra ismeretlen volt, csak sejteni véltem, mennyi feldolgozatlan, ki nem beszélt emlék temetődött el bennük, de aztán nagymama, nagyapa is mesélni kezdett, körülöttem egyre többen, s én hallgattam, néztem, olvastam egyre, s már azt vettem észre, hogy a tabuk rohamos gyorsasággal tűnnek el.

Szóval miután elolvastam a röpiratot, mely március 15-ét nemzeti ünneppé kívánta nyilvánítani, magától értetődően, kötelezőnek tudott KISZ-tagságommal, beléptem a Fideszbe, amely éppen tízemeletes bérházunk tőszomszédságában tartotta alakuló ülését egy őszi estén a Hazafias Népfront avasi irodájában. Apám ennek annyira nem örült, ő maga a Munkásőrségbe lépett be ugyanekkor, mondván, *majd így felvesznek az egyetemre*. Azt hiszem, a vadászfegyver-engedély inkább motiválta, nem mondta, de persze, hogy féltett. Az '56-os

16 Baló György által szerkesztett politikai viataműsor a MTV-ben a rendszerváltás éveiben. „A Napzárta a maga emlékezetes cipzáras főcímével a TV 2 1989. januári indulásától létezett, de mértékadó, nagy befolyással rendelkezô közéleti vitafórummá '89 őszén vált, amikor Baló György került az igazgatói székbe, aki nem is rejtette véka alá, hogy számára a Napzárta a csatorna legfontosabb műsora."

(Mélyvíz, mélypont, záróra? Kóthy Judittal beszélget Mihancsik Zsófia, Beszélő 1999. http://www.c3.hu/scripta/beszelo/99/11/11kothy.htm)

17 A budapesti Hősök terén Ceaucescu román diktátor falurombolási terve ellen tartott demonstráció a rendszerváltás egyik legnagyobb gyűlése volt, 60-70 ezer ember gyűlt össze 1988. június 27-én, a magyarlakta »

események után a város és életem első demonstrációjára készültem a Szemere-kertbe: szolidaritásunkat kívántuk kifejezni a Tienanmen téren 1989-ben lemészárolt kínai diákok iránt. Későn értem haza, még meg kellett festeni a kínai zászlókat, így hát apámat kértem meg, hogy levigyen a városba. Szegény némi átkozódás és Trabant-szerelés után fuvarozhatott velem. A téren osztálytársaimon kívül alig gyülekeztek mások, annál többen egyen- és civilruhában a szolgálattól. Az egyik Ladából fel is ismerték apámat:

– Hát téged is kiküldtek?

– Nem, én a fiamat hoztam, ő lesz a szónok – válaszolta. Büszkesége vagy naivitása volt nagyobb, nem tudom.

A szervezkedés nem volt egyszerű dolog. A város kevés fénymásolóját szigorúan felügyelték még, első röpiratos akciónknál James Bond körültekintésével az egyetemről és a MÁV-irodából csempésztük ki a magunk rajzolta *Ruszkik haza!* plakátokat. Aztán már a sikertől megittasulva fényes nappal ragasztottuk ki a Széchenyi utcán mindegyiket. Alig voltunk túl a harmadik, negyedik csirizezésén, amikor a villamossíneken megjelent az ismert autó. A plakátokat egymás után szedték le utánunk, a beidegződések még működtek, de csak elbeszélgettek velünk, nem bántottak.

Másik, kevésbé sikerült akciónkról egy fényképet is megőriztem. Az állampárt és a frissiben megalakuló pártok közötti egyenlőtlenségre szerettük volna felhívni a figyelmet. Gyermekkorom indiánsátrát állítottuk föl a MSZMP-székház füstüveges bejárata elé. Táblánkon ez állt: *1 : Miliárdhoz*. Egy el-lel...

Azt hiszem, tudat alatt akkor már eldöntöttem, hogy magyartanár leszek, úgyhogy felettébb bántott a dolog. Nem sokan csatlakoztak ülősztrájkunkhoz, a kaput őrző munkásőrnek sem szúrt szemet a helyesírási hiba, viszont a rendszerváltás eufóriájában alapított Heti Hírnökhöz mégiscsak eljutott a hír. Kiküldött újságírója készítette rólunk azt a képet, amit aztán másnap a szerkesztőségben némi pironkodással visszakértünk, lemondva a nyilvánosságról.

Az első szabad választásokhoz közeledvén mozgalmi életem irányt váltott. Egyetemista barátaim tanulmányaikat befejezték, részük elkerült a városból, részük pedig hivatásos politikusnak készült.

» *településekről érkező riasztó hírek hatására. Románia válaszul bezáratta a kolozsvári magyar konzulátust és a diplomáciai kapcsolatok megszakításának lehetőségét is felvetette. http://kolozsvaros.ro/-/25-eve-tortent-nem-erdelyt-akarjuk-vissza-hanem-eletet-az-erdelyi-embereknek*

Az egyetem még váratott magára, a mindennapi politikacsinálás meg nem vonzott, világmegváltó terveket dédelgettem, és megalapítottuk a Fidesz-iroda fénymásolójára támaszkodva polgárpukkasztó utcaművészeti műhelyünket: a Radikális Életmentő Színpadot (röviden csak RÉSZ).

Legemlékezetesebb akciónk Miskolc első *Föld Napján* a kilátónál történt. Egyszerű, mellbevágó performance-t terveztünk.

EGY HETI IDŐJÁRÁS-JELENTÉST KLASSZIKUS, VALAMINT IPARI FÉMZENÉVEL KEVERJ ÖSSZE! FESS A ZENE ALATT CSOMAGOLÓPAPÍRRA GYERMEKI NAIVITÁSSAL TÁJKÉPET! A DRÁMAI CSÚCSPONTON TÉPD SZANASZÉJJEL! A FECNIKET PORSZÍVÓVAL SZIPPANTSD FEL, FORDÍTSD MEG A CSÖVET, ÉS A KÖZÖNSÉG SORAIBA FÚJJ MINDENT!

Zsenialitásunk teljes tudatában készültünk az ősbemutatóra. Aztán elérkezett a nagy nap, s összeültünk az utolsó simításokat elvégezni. Kiderült: porszívónk, festékünk nincs, de legtöbbünknek kedve sem volt már igazán hozzá. Végül ketten maradtunk a csoportból, a festéket sebtiben beszereztük: narancssárga zománcfesték, a porszívóról lemondtunk. Anyám mindenkinek elújságolta, hogy fellépek, többen tolakodtak át a tömegen, hogy az első sorból lássanak. Az előadás őszinteségével nem volt gond, eksztatikus tépkedésbe kezdtünk, s az egyik pillanatban már nem csak a papírfecnik repültek a közönség soraiba, hanem az ecset, sőt, a festékesdoboz is. Az előadás után egy bőrkabátos férfi, miután gratulált, mosolyogva a kabátujján lévő kicsinyke festékfolt eltávolítása iránt érdeklődött. Mi is mosolyogtunk. Nem biztattuk, nem mondtunk receptet. Boldogok voltunk, hogy megcsináltuk.

Miután kimosolyogtuk magunkat, szó nélkül távozni készült. Akkor láttuk, hogy megannyi festékfolt éktelenkedik a hátán. Ott, bár rászolgáltunk, az atyai pofon elmaradt. A közönség értetlen kíváncsisággal bámulta „művészetünket", mondatnám, érzékelhető rokonszenvvel, ami csakis abból táplálkozhatott, hogy az összetartozás érzése még valóságosan létező tudatformáló tényező maradhatott a város romjai fölött. Privát történéseink, Heideggerrel szólva, lényegszerűen a másokkal való együttlétben egzisztáltak. Mert életünkben a sorsszerűség nagyon is felismerhető volt: hiszen egyszerre, s hirtelen változott meg itt alapvetően mindannyiunk

élete. A miskolci identitást azóta is – az elmenők és ittmaradók traumatikus élménye – a pusztulással való szembenézés határozza meg. A város ebben az identitásban úgy létezik, mint a tér helye: fizikailag nem, de mint fizikai lehetőség annál inkább. A feledés mindent elborító vízéből felbukkanó sziget-emlékek őrzik azóta is a város valódi történetét, a hely szellemét. A folyamatos társadalmi pusztulással szemben a természet „másként működése", vagyis folytonos pusztító és újjászülő erejének együttes valósága még inkább felerősítette az idetartozók alapvető természetét: a félig éber, félig alvó állapotunkat, ahol emlékezetünket s annak részeként álmainkat gondoljuk csupán valóságosnak, hiszen ez az egyetlen, ami csak tőlünk függ, a fantáziánktól.

Persze, Hamvas Béla gondolata ez *Észak Géniuszáról*. Amit idősebb és műveltebb osztálytársam, Udvardi Zakós (így hibásan, ám mégis találóan, komoly ruházatának emléket állítva került neve az Avasi Gimnázium almanachjába) olvasott föl először a sportcsarnoki tesiről ellógva szemközt az Avas oldalában a Kálváriadombon nekem: „Ahol nincs civilizáció, ott a szellemet az álmodozás jelenti. És az álom tartja vissza attól, hogy a természetbe olvadjon. Az álom azonban nem szilárd létforma. Északnak nincs tartása, nincs iránya, nincs alapja és ezenfelül minderről nem is tud. Ehelyett van benne valami megható ártatlanság és szűziesség, negatív esetekben fejletlenség s korlátoltság. Északon az ember legnagyobb mélysége a naiv rajongás."[18]

Azt hiszem, ez a rajongás kerítette hatalmába minden egyes szigete felfedezésekor, s vitte tovább – folyton nyugalomra, egyensúlyra éhezve – jobb híján képzelete vizein Robinzont. A hátrahagyott szigetek számával rajongása, persze, némileg megkopott. Mert otthonosságában elkényelmesedett volna? Mert legutolsó szigetén, a diósgyőri stadionhoz közel – ha már nyolc évesen megkapta gombfoci formájában a *DVTK Aranycsapatát* – a megállapodás illúziójával még házat is épített?

Nem. Egyszerűen a rajongáson felülkerekedett annak belátása, hogy minden igyekezete az idegen szemével teljesen érthetetlennek és céltalannak tűnik. Heroizálja magányom bárhogyan, a kudarc az kudarc. Szüleim, nemzedékem, barátaim, önértelmezésem, melyet fiamra hagyhatok, s melyet a *Hely Szellemében* Miskolc történéseként neki elbeszélhetek, ennyi volna. Az idegen szemében mindenképp.

De vereség-e? Minthogy az én boldogtalanságomnak, csakúgy, mint boldogságomnak, legföljebb társszerzője lehetett Robinzon, a kudarc természetének felismeréséből következik, hogy a válasz: nem. Ha csak a belátáson áttűnő rajongás visszhangozza is, sohasem vereség.

18 Hamvas Béla: Az öt géniusz (1985)

A kötet hátsó borítóján látható montázs a katowicei Jacek Rykała: Lonie, 1988. olaj+collage 96x101 cm-es képének felhasználásával készült. A festő visszafogott szenvedéllyel keresi a költészetet az emberi létezés, az egyszerre szegény és gazdag iparvárosi lét tárgyi nyomaiban. Képeit 1997-ben a Miskolci galéria kiállításán magam is láthattam, hommage á J.R. (S.Z.)

MONFITÁRSAK!
FODOR GÁBOR
SIMONYI ZOLTÁN
WIR WÜNSCHEN UNSEREN URLAUBERN
Feriendienst
GUTE ERHOLUNG
Emlékezzünk
áldozataira!
„Szeretnénk, ha elgondolkod
Radikális Életmente
A játék morbid, a mondan
legfrissebb . . . leg
Kikiáltották
a Magyar Köztársaságot
Halálra
gázolta
a vonat
Ismét poros a ködö
DRESDEN
MALÉV

Észak-Keleti Átjáró
Egyesület 2015

0 forint